

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
1. SZKIC BIOGRAFICZNY TEODORY VEL KRYSTYNY	9
1.1. Data śmierci Krystyny	14
1.2. Osoby, które odegrały szczególną rolę w życiu Krystyny	16
1.2.1. Swenon	16
1.2.2. Ranulf Flambard (ur. ok. 1060/1065(?)-zm. 1128)	18
1.2.3. Robert Bloet (-1123)	19
1.2.4. Ralf d'Escures (1068-1122)	20
1.2.5. Roger (-1122)	21
1.2.6. Thurstan (ok. 1070-1140)	23
1.2.7. Gotfryd de Gorham (Gorron) (-1146)	24
1.3. Ślub czystości i małżeństwo Krystyny z Burtredem	26
1.4. Kryzys i śluby wieczyste	30
2. HISTORIA MANUSKRYPTU	32
2.1. Świadection zewnętrzne – <i>Gesta abbatum</i>	33
2.2. John of Tynemouth i <i>Sanctilogium Angliae</i>	34
2.3. Thomas de la Mare i John of Tynemouth	35
2.4. Przeniesienie <i>Sanctilogium Angliae</i> z St. Albans do Redbourn	36
2.5. Kopie <i>Sanctilogium Angliae</i> z XV wieku	38
2.6. Z przeoratu w Redbourn do biblioteki królewskiej	41
2.7. Z biblioteki królewskiej do zbiorów Sir Roberta Cottona	41
2.8. Streszczenie Nicolasa Roscarrocka	42
2.9. <i>Nova Legenda Anglie</i> C. Horstmanna i współczesne edycje <i>Żywota</i>	44
2.10. Opis manuskryptu	45
O ŚWIĘTEJ TEODORZE, DZIEWICY, NAZYWANEJ RÓWNIEŻ KRYSTYNĄ	49
BIBLIOGRAFIA	137
INDEKS IMION I MIEJSCOWOŚCI	140

WSTĘP

1. SZKIC BIOGRAFICZNY TEODORY VEL KRYSTYNY¹

Głównym źródłem informacji na temat Krystyny, pierwszej przełożonej klasztoru benedyktynek w angielskiej miejscowości Markyate, jest *Żywot* spisany przez anonimowego biografa. Niektóre informacje na jej temat znajdują się także w kronice opactwa St. Albans, zatytułowanej *Gesta abbatum monasterii Sancti Albani*².

Teodora (Krystyna) urodziła się w angielskiej miejscowości Huntingdon 6 listopada, w dzień święta św. Leonarda. Źródła nie podają roku jej narodzin, ale zakłada się, że miało to miejsce około roku 1100. Krystyna była pierwszym z piątki dzieci Auktusa i Beatrycze, którzy – według biografa – byli zamożnymi kupcami i szlachcicami. Niestety, oprócz *Żywota*, żaden inny dokument nie potwierdza ich przynależności do stanu szlacheckiego. Należy więc przypuszczać, że autor podniósł status społeczny całej rodziny. Na chrzcie dziewczyna

¹ Więcej na ten temat w języku polskim por. A. Głusiuk, *Krystyna z Markyate – wprowadzenie do Żywotu*, „Seminare” 2014, nr 2, s. 163-174; w języku włoskim: I. Turco, *De S. Teodora vergine que et Christina dicitur*, „Schede Medievali” 2004, nr 42, s. 165-185; *Vita di Cristina di Markyate*, ed. trad. A. A. Głusiuk, Roma 2013, s. 11-13; A. Głusiuk, *Christina di Markyate: una donna che ha oltrepassato il suo secolo*, „Itinerarium” 2011, nr 49, s. 105-112; w języku angielskim: *The life of Christina of Markyate. A twelfth century recluse*, ed. trad. C. H. Talbot, Oxford 1959 reprinted 2002, s. 10-15; *The life of Christina of Markyate*, trad. M. Furlong, Berkhamsted 1997, s. 13-25; Ch. J. Holdsworth, *Christina of Markyate*, w: *Medieval Women: Essays presented to R. M. T. Hill on the occasion of her 70th birthday. Studies in Church History*, ed. D. Baker, Oxford 1978, s. 185-204; w języku francuskim: *Vie de Christina de Markyate*, II, comm. P. L'Hermite-Leclercq, Paris 2007, s. 75-180.

² Por. *Gesta abbatum monasterii Sancti Albani, a Thoma Walsingham, regnante Ricardo secundo, ejusdem ecclesiae praecensore, compilata*, I, ed. H. T. Riley, London 1867, s. 97-104.

otrzymała imię Teodora, ale później, jak informuje autor *Żywota*, zmieniła je na Krystynę.

W 1112 roku, w dzień swoich urodzin, wraz z rodzicami udała się do opactwa w St. Albans, gdzie znajdowały się relikwie pierwszego męczennika angielskiego św. Albana, aby prosić o opiekę i wstawienictwo. To właśnie tam, obserwując pogrążonych w modlitwie zakonników, Krystyna zdecydowała oddać swoje życie Bogu. W celu podkreślenia ważności swej decyzji w tym miejscu, wychodząc ze świątyni, wyryła na drzwiach znak krzyża. W drodze powrotnej do Huntingdon rodzina zatrzymała się w miejscowości Shillington i tam, następnego dnia, w niewielkim kościele, podczas mszy, Krystyna złożyła w swoim sercu ślubę czystości. Jedyną osobą, którą poinformowała o swojej decyzji i ślubie, był jej przyjaciel Swenon, kanonik z kościoła Najświętszej Marii w Huntingdon. Zanim dziewczyna powiadomiła rodzinę o swoich planach związanych ze wstąpieniem do klasztoru, rodzice, będąc pod wpływem biskupa Durham Ranufa Flumbarda (który w 1114 roku próbował uwieść Krystynę), zdecydowali wydać ją za mąż za bogatego młodzieńca o imieniu Burtred. Po niechcianym ślubie, który odbył się pomiędzy 1114 a 1115 rokiem, Krystyna, przez okres około roku, mieszkała z rodzicami, podczas gdy mąż budował nowy dom w pobliżu teścia oraz bezskutecznie starał się przekonać do siebie Krystynę.

Widząc, że córka, pomimo próśb, grózb i prób przekupstwa, nadal nie zgadza się na wspólne życie z mężem, ojciec zaprowadził ją najpierw do Fredeberta, przełożonego kościoła Najświętszej Marii w Huntingdon, a potem do Roberta Bloeta, biskupa Lincolnu, aby ci przedstawiciele Kościoła przekonali ją do pogodzenia się z zaistniałą sytuacją i do poddania się woli męża. Fredebert, po wysłuchaniu Krystyny, przekazał jej sprawę biskupowi Robertowi, który w pierwszej chwili opowiedział się za ważnością ślubu złożonego przez dziewczynę, jednak zmienił zdanie przekupiony przez Auktusa i uznał za ważne małżeństwo z Burtredem.

Pomimo tego, że rodzina ograniczała Krystynie wszelki kontakt z osobami duchownymi, udało się jej zaprzyjaźnić z eremitą Edwinem, który, znając sytuację, postanowił jej pomóc. Przedstawił jej historię swojemu krewnemu Rogerowi, który podobnie jak on był eremitą. Roger, po wysłuchaniu historii Krystyny, odmówił udzielenia swojej pomocy, podkreślając, że nie rozwiązuje małżeństw. W zaistniałej sytuacji Edwin, nadal przekonany o słuszności sprawy, udał się do arcybiskupa Canterbury Ralfa d'Escures, który – po wysłuchaniu eremity – opowiedział się po stronie Krystyny. Dzięki Edwinowi dziewczynie udało się uciec z domu i znaleźć schronienie u pustelnicy Alfwen w miejscowości Flamstead. Tam ukryta przed światem mieszkała przez dwa lata, po czym przeniosła się do pustelni Rogera w Markyate. Eremita bowiem, słysząc o jej ucieczce i pobożnym życiu, jakie prowadziła we Flamstead, postanowił jej pomóc, zabierając dziewczynę do siebie. Krystyna przez kolejne cztery lata, to jest aż do śmierci Rogera w 1122 roku, mieszkała zamknięta w niewielkiej celi, wychodząc z niej tylko raz dziennie. Jeszcze przed śmiercią Rogera, arcybiskup Yorku, Thurstan, uznał małżeństwo Krystyny z Burtredem za nieważne.

Obawiając się prześladowań ze strony rodziny oraz Roberta Bloeta, biskupa Lincolnu, który nie ustępował w poszukiwaniach dziewczyny, Roger szukał opiekuna, który po jego śmierci zaopiekowałby się Krystyną. Jego wybór padł na Thurstana, arcybiskupa Yorku, który – kiedy nadeszła stosowna chwila – umieścił ją w domu pewnego kleryka, którego imię nie zostało zapisane na kartach *Żywota*.

Po śmierci Roberta Bloeta w 1123 roku Krystyna wróciła do Markyate, gdzie pozostała najprawdopodobniej do końca swoich dni. Autor *Żywota* zaświadcza, że wiele zgromadzeń, nie tylko angielskich, starało się przekonać Krystynę, aby zgodziła się na wyjazd i została ich przełożoną. Biograf jako przykład podał klasztor żeński w Yorku oraz klasztory francuskie w Fontevrault i Marcigny, ale – jak

podkreślił – Krystyna wolała pozostać w Markyate znajdującym się w niewielkiej odległości od St. Albans, gdzie został pochowany Roger i gdzie opatem był wówczas Gotfryd de Gorham.

Wspomniany Gotfryd de Gorham był jedną z osób, które odegrały w życiu Krystyny istotną rolę. W 1119 roku został on szesnastym opatem opactwa w St. Albans. Jak sugeruje C. H. Talbot, który jako pierwszy przetłumaczył *Żywot* Krystyny na język angielski, ich pierwsze spotkanie miało miejsce około 1124 roku³, to jest po śmierci biskupa Lincolnu, Roberta Bloeta, i po powrocie Krystyny do Markyate. Dzięki opatowi Krystyna zdecydowała się pozostać w Markyate, a w 1131 roku, w obecności Aleksandra, biskupa Lincolnu, złożyła śluby wieczyste w kościele opactwa w St. Albans. Ostatnie wydarzenia opisane na kartach *Żywota* dotyczą sytuacji mających miejsce około 1142 roku. Nie wiadomo, dlaczego ostatnie paragrafy *Żywota* zostały tak bardzo skrócone przez piszącego je skrybę i jaki był powód zaprzestania prac nad tekstem. *Żywot* nie wspomina o ważnych wydarzeniach, takich jak: założenie klasztoru w 1145 roku, jego odbudowa po pożarze, który zniszczył budynki klasztorne, o śmierci opata Gotfryda i samej Krystyny.

Z powodu niekompletności *Żywota* niemożliwe jest zrekonstruowanie losów Krystyny oraz ustalenie daty jej śmierci. Manuskrypt opisujący historię jej życia nie został skończony i urywa się nagle w połowie zdania. Istotnej, lecz niepełnej, informacji o śmierci pierwszej przełożonej z Markyate udziela psalterz, znany dziś jako *St. Albans Psalter*⁴, wykonany najprawdopodobniej dla niej na zlecenie opata Gotfryda. W kalendarzu psalterza przy dniu 8 grudnia⁵ odnotowano śmierć Krystyny, ale bez podania roku.

³ Por. *The life of Christina of Markyate. A twelfth century recluse*, op. cit., s. 15.

⁴ Por. O. Pächt, C. R. Dodwell, F. Wormald, *The St. Albans Psalter*, London 1960.

⁵ Por. J. Geddes, *The St. Albans Psalter. A book for Christina of Markyate*, London 2005, s. 18.

Niewiele współczesnych Krystynie źródeł wspomina pierwszą przełożoną z Markyate. Po śmierci opata Gotfryda de Gorham w 1146 roku jej imię pojawia się w *Gesta abbatum* tylko jeden raz z okazji wyjazdu opata Roberta de Gorham do Rzymu w roku 1155 na spotkanie z papieżem Hadrianem IV⁶. Inny dokument *The Great Rolls of the Pipe* informuje, że w tym samym roku przełożona klasztoru w Markyate otrzymała pomoc finansową od króla Henryka II⁷. Istotnej informacji dostarcza umowa dzierżawy terenów podpisana przez Krystynę w czasach panowania króla Ryszarda I, ponieważ pozwala sądzić, że Krystyna żyła jeszcze po 6 lipca 1189 roku⁸.

Tabela chronologiczna

1110 ok.	Narodziny Teodory vel Krystyny 6 listopada.
1112 ok.	Pielgrzymka do klasztoru w St. Albans. Ślub czystości w Shillington potwierdzony potem przez kanonika Swenona.
1114 ok.	Wizyta biskupa Ranulfa Flambarda. Rodzice pod wpływem biskupa przekonują Krystynę do małżeństwa z Burtredem.
1114 – 1115	Małżeństwo Krystyny z Burtredem. Uwężenie w domu rodzinnym, zmuszanie do skonsumowania małżeństwa.
1116 ok.	Ucieczka Krystyny z domu rodzinnego.
1116 ok. – 1118	Pobyt we Flamstead u pustelnicy Alfwen.
1118 – 1122	Pobyt w Markyate u eremity Rogera.
1122	Stwierdzenie nieważności małżeństwa z Burtredem. Śmierć eremity Rogera i ucieczka z Markyate.
1123	Śmierć Roberta Bloeta, biskupa Lincolnu. Powrót Krystyny do Markyate.
1124 ok.	Pierwsze spotkanie Krystyny z Gotfrydem de Gorham, opatem klasztoru w St. Albans.
1131	Ślub wieczysty w klasztorze w St. Albans.

⁶ Por. *Gesta abbatum...*, I, op. cit., s. 127.

⁷ Por. *The Great Rolls of the Pipe 2-4 Henry II*, ed. J. Hunter, London 1844, s. 22.

⁸ Por. W. Dugdale, *Monasticon Anglicanum*, IIII, ed. J. Caley, H. Ellis, B. Bandinel, London 1846, s. 372-373.